

lás Gábor éveinek száma (a vers keletése szerint) így éppen a szerző akkori életkorával esik egybe, felcserélhetővé téve megszólító és megszólított, élő és elhunyt pozícióját (ami továbbá Szálinger Balázs „jurátusi” múltjával, mintegy életrajzi adatokkal is meg támogatható). „S belátom én is, kinek a versét írod: / Hamis jöttmentek sámlija a sírod [...] És nézd csak, én se magadért szeretlek: / Saját szobromat porlogatom benned.” A *Nemo plus iuris* ciklus verseinek beszélője a figyelmes és következetes olvasó előtt eképp nyitva marad, miképp a kötet egészét tekintve véve érzésem szerint az is, hogy vajon mást is viszünk-e végül magunkkal (néhány esetben kétségkívül emlékezetes) elsuhanó arcjátékon kívül, a gázra lépve Budaörs alatt.

Oszlászki Éva

Érted, hogy mondd?

Nyelvész Józsi, *Szlenblog. Ha érted, hogy mondd*, Budapest, Silenos Kiadó, 2009

2006 februárjában indult útjára az interneten Nyelvész Józsi Szlenblog.hu oldala,¹ melynek népszerűségét két tényező is jól megvilágítja. Az egyik, hogy 2009-ben *Goldenblog*-díjazott lett a kulturális blogok kategóriájában,² a másik pedig az, hogy a szlenblog szavainak felhasználásával elkészült az első magyar szlengopera is, amelyet a budapesti *Placc fesztivál* keretében mutattak be nagy sikerrel.³

A szűk négy év alatt összegyűlt, az oldalra felkerült szlengszavakat, és a hozzájuk kapcsolható példamondatokat betűrendben, szótárszerűen jelentette meg a Silenos Kiadó 2009 végén.⁴

A kötet szerkezetileg a hagyományos szótárakat idézi annyiban, hogy a szócikkek alfabetikus sorrendben követik egymást, továbbá a rövid meghatározás mellett a szavak lehetséges előfordulását bemutató példamondatokat is találhatunk. A példamondatoknak köszönhetően azonban valamegyest el is távolodik a szótár műfajától annyiban, hogy az ezekben fellelhető, nyelvészetiileg redundáns visszatérő szereplők és helyszínek révén egyfajta kerettörténet lehetősége is megteremtődik. Nyelvészeti szakkönyv szempontjából ugyancsak különös, hogy a kötet legvégén a már megismert „főszereplők” (természetesen a szótár szlengszavaival megfogalmazott) életrajzát is olvashatjuk, a

könyv irodalmi teljesítményét és nyelvészetiileg releváns hozadékát együttesen mutatva fel, mintegy jelezve, hogy ezúttal nem egy megszokott tudományos munkával van dolgunk.

A kiadói fülszöveg szerint a „Szlenblog szociológiai teljesítmény. A kor leírása [...] alulnézetből”, továbbá olvassuk, hogy a „Szlenblog irodalmi teljesítmény”, és a „Szlenblog nyelvészeti teljesítmény. Odafigyelés, gyűjtés, szelektálás eredményeként” született. Utóbbi kijelentést a kötet első pillantásra teljesíti is, hiszen amellet, hogy az előszó megírását egy országosan ismert nyelvész, Balázs Géza vállalta, igazolva a könyv nyelvtudományi érdekelttségét, már maga a szótárak felépítésére hagyományosan jellemző szerkezet (az egyes szócikkek alfabetikus elrendezésük, címszóból, rövid szómagyarázatból és példamondatokból, esetleg párbeszédéből állnak) is a nyelvészeti munkákkal szemben támasztott elvárásainkat erősítheti meg. Nem utolsó sorban pedig a szerző saját magát a meglehet, ironikus, ám legalábbis beszédes *Nyelvész Józsi* álnévvel illeti (érdemes megemlíteni, hogy a megjelenést követő néhány hónapban megőrzött arctalanságot nemrégiben önként leleplező szerzőről kiderült, hogy Nebehaj Viktor a valódi neve).⁵

A szleng fogalmát a szerző a következő módon adja meg a blogon: „*Mi a szleng? A szlenget különböző nyelvészek másképpen határozzák meg. A Szlenblogon közzétett szleng attól szleng, hogy Nyelvész Józsi annak gondolja.*”⁶

A válogatási elv önkényes, tudományosan megalapozatlan kijelölésével nem pusztán a külföldi papír alapú és online szlenggyűjteményektől határolja el magát, ezzel tulajdonképpen a nyelvészet határait is saját szabályai szerint jelöli ki, egyéni nyelvét, nyelvhasználatát tekintve mérvadónak, mégpedig úgy, hogy a tudomány álláspontját a saját szubjektív megérzéseivel váltja fel. A nyelvészet mint tudományos diszciplína elfogadott álláspontját, kutatási módszertanát szubjektív megérzésekkel helyettesíteni kétségkívül ironikus gesztus, amivel (jelen esetben) nem mást, mint a tudományos szlengkutatás relevanciáját kérdőjelezi meg, azt a látszatot keltve, hogy végül is bárki válhat „avatott” nyelvészé, amennyiben képes egyéni módon értelmezni a diszciplína szabályait. Kérdéses azonban, hogy ebben az esetben mennyiben lehet a mun-

ka nyelvészeti szempontú hozadékát mérlegre teni, egyáltalán, az említett műfaji heterogenitása mennyiben teszi lehetővé a kötet érvényesnek mondható értékelését. A szerző a saját meghatározásában a magyar szlenget kutatja,⁷ és ugyanezen az oldalon, a blogszabályzatában azt írja, hogy „a Szlenblog célja a magyar szleng jelentéstani feltérképezése, a nyelvi (ön)művelés és a magyar nyelv fejlesztéséhez való hozzájárulás.”⁸ Bizonyosan a nyelvtudományi szakszerűséget gyengíti az, hogy a szótár a szerkezeti következetesség legalapvetőbb követelményeinek sem tesz gyakran eleget. Több helyen is előfordul például, hogy az utalószóként felvett szó a szótárban nem szerepel címszóként. Erre néhány példa, a teljesség igénye nélkül; a *csikágózik* (69) címszó példamondatai között jelölve van a *prátozni* kifejezés, de ennek magyarázata a szótárban nem található. Hasonló hiányosságot fedezhetünk fel néhány oldallal később is, ahol a *szterkavári testre* (73) történik utalás, de ennek pontos jelentésével adós marad a szerző. A helyzet fordítva is fennáll; a már fentebb említett *csikágózik* (69) címszó alatt szerepel a *kajakra* és a *mozog*, amelyek a szótárban önálló szócikk-ként szerepelnek, ám itt ezúttal az utalások jelzése marad el, de ugyanígy nincs utalás az *alap* és az *arc* szavakra a *meredek* (136) címszó alatt. Másfajta hiányosságra is figyelmesek lehetünk a 198. oldalon a *tetű* címszóban, ahol utalószóként a *cigánydraszté* van kiemelve, ám a szótár kérdéses részéhez lapozva csak a *cigánybonbon* meghatározását találhatjuk. Továbbá a jelentésmeghatározásai sokszor nem eléggé átgondoltak, például a *Hull a Hully Gully* (90) címszó alatt a következőket találjuk: „*Önfeledt ünnepelés, dorbézolás.*” Ezt behelyettesítve a példamondatba: „*Voltunk spanokkal hétvégén ünnepelni, csak úgy hullt a Hully Gully. A Kálmán electric boogie-zott, a Tomek meg szopta a pezsgősüveget, mint az anyja csecset, hallod.*” A megadott jelentést behelyettesítve tehát grammatikailag hibás szerkezetet kapunk: *Voltunk spanokkal hétvégén ünnepelni, csak úgy önfeledt ünnepelés, dorbézolás. A Kálmán electric boogie-zott, a Tomek meg szopta a pezsgősüveget, mint az anyja csecset, hallod.* (Az említett értelmi zavarok nagy része természetesen egyértelműen feloldható, mégis a tudományos munkával szemben támasztott elvárással olvasva a *Szlenblogot* számos következtetlenség gyengítheti a kötet sikerülttségét).

Mivel a csoportfogalommal mint központi definícióval operáló modern szlengelmélet⁹ csak megszorításokkal alkalmazható a kötet esetén, ez szükségképpen eredményezi azt, hogy a példamondatai sem származnak az élőnyelvből. Nyelvész Józsi sajátos „gyűjtése” nemcsak a csoportfogalom kereteit lépi túl, hanem a szlengnek egy egyéni definícióját alkalmazza a munkájában. Jól mutatja szerzőjének szokatlan nyelvészi alapállását, hogy (a szleng fogalmának csak bizonyos szempontjait szem előtt tartva) esetenként önálló (mások által tehát nem használt) önkényes szóalkotását is egyenértékűként kezeli a közösségi szlengszavakkal. Ilyen például Nyelvész Józsi egyéni szóalkotása, a *donáldkacsázik* is,¹⁰ amelynek megadott jelentése a következő: „*Otthonában, felsőtestén ruházatot (jellemzően pólót) viselve, de fedetlen alsótesttel, említésre méltó cselekvés nélkül, céltalanul henyél. A szó valószínűleg utalás a rajzfilmekből és képregényekből ismert mesefigura, Donald kacska öltözetére.*” Megjegyzendő, hogy a szó szlengben történő elterjedésének már fellelhetők az első jelei, minthogy néhány hónappal a szlenblogon való megjelenés után az internetes újságírás szóhasználatába is bekerült.¹¹

A már említett zavarbaejtő kerettörténet miatt is kevésbé tekinthető a *Szlenblog* nyelvészeti munkának, sőt az interneten megjelent egyik kritika sokkal inkább irodalmi teljesítményének kiemelését tekinteti feladatának a nyelvészeti eredmények bemutatását háttérbe szorítva (a szerző Zola naturalizmusát, Bret Easton Ellis formabontó írásművészetét hozza föl arra példaként, hogy újító jellegű, a műfaji hagyományokkal szembemenő műveknek a jelentőségét gyakran kortársai nem ismerik fel).¹²

Földrajzilag létező, beazonosítható helyszínek és „életszerű”, ugyanakkor társadalmilag és kulturálisan egyaránt rendkívül szűkre szabott keretek közé szorított figurák elevenednek meg a kötetben. A következetesen felépített karaktereket egyénre szabott nyelvhasználatuk teszik felismerhetővé (hasonlóan, miként erre az iménti recenzens is utal). Ennek legszembevetőbb és legkönnyebben azonosítható példája az egyik főszereplő, Pikács Tónió jellegzetes (és a valóságban nem létező) dialektusa: „*Mi? Tomák? Kit árjákál! Ádd ki á kör báráckát, Ráúdikám! (127), Kászánám, Dínes úr! (128), Há házzátok á színem ilí ázt á kistáskát, idé, á Márcipánbá!*” (109) (a kiemeléseket töröltem, O. É.). Így

a példamondatok alapján vékonyka jellemrajzok is kialakulnak az olvasóban, amelyeket a kötet végén található életrajzok igazolnak vissza. A szerző szerint a figurái kitalált szereplők, de a valóság inspirálta őket, ellenben ennél fontosabb az az ábrázolni kívánt, erősen sarkított „magyar valóság”, amelynek egyetlen (és egyébként egzakt szociológiai vizsgálatokat nélkülözve aligha reprezentatív) szegmensében a Nyelvész Józsi által tipikusnak tekintett – az egyéni neologizmusaival kiegészített – nyelvhasználatot mutatja be.¹³

De irodalmi műnek sem tekinthetjük fenntartások nélkül, hiszen mind a nyelvi összetettség, mind a mondanivaló terén hagy kívánnivalót maga után, az pedig csak alaposabb érveléssel volna alátámasztható, hogy a magyar irodalom legnagyobbjaival (például Móricz *Barbárok* című elbeszélésével) együtt említsük, ahogyan tette ezt a fentebb kiemelt, irodalommal foglalkozó blogon az egyik kritikus.¹⁴

Mindezekből nem kizárólag az következik, hogy az ilyen módon összegyűjtött szlengszavak nem értelmezhetőek a modern szlengkutatás eredményei szerint, hanem az is, hogy a Nyelvész Józsi által művelt nyelvészetet sem szabad kizárólag a „komoly”, egzakt tudományosság kritériumai szerint megítélni. Már csak azért sem, mert a könyv említett műfaji sokszínűsége mögött sejtett szándék szerint – miként a választott álnév nyilvánvaló provokatív jellege is utalhat rá – éppen a tudományosság, a terminus technicusok (ember)idegen világa és a hétköznapi élet között is létezhet átjárás, jóllehet szigorú értelemben tudománytalannak tűnő, a mindennapok nyelvi jelenségeit „annak megfelelően”, a hétköznapi ember nyelvén, „közérthetően” vizsgáló módszertani elveket követve.

Nyelvész Józsi *Szlengblogját* olvasva tehát felmerülhet a gyanú, hogy a szakmai közönségnek csak fenntartásokkal szabad komolyan vennie, hiszen elsősorban talán nem is nekik készült. A kötet szórakoztatva kívánja egy adott réteg legfrissebb, Balázs Géza szavaival a „rendszerelváltó szlengjének” keresztmetszetét adni, és a szerzőnek ezt a vállalását nem érdemes figyelmen kívül hagynunk, különben előfordulhat, hogy szerző és kritikus egyszerűen „elbeszél” egymás mellett. Mintha előre figyelmeztetne is a kötet alcíme (*Ha érted, hogy mondom*) a vállaltan alternatív nyelvészeti

vizsgálódás félreértésének a veszélyére, ami azon kívül, hogy utal az ismert és kevésbé ismert szlengszavak jelentésének meghatározásait tartalmazó könyv funkciójára, a feltételes módú szerkezet („ha érted”) révén éppen a megértésnek ezt, a tudomány felől eleve feltételezett hiányát rögzíti.

A kritika írójának az a nyugtalanító érzése támadt a könyv olvasása közben, hogy a *Szlengblog* és a megjelent könyvváltozat sajtóvisszhangja által felfokozott elvárását nem, vagy csak részben teljesíti. A szlengszótárnak álcázott irodalmi mű szociológiai kitekintéssel ötletnek nem lenne rossz (bár kevésbé eredeti, hiszen szótárformában született már regény például Milorad Pavić és Temesi Ferenc tollából is) ám a megvalósítás hiányosságai elfedik a kötet esetleges újszerű vonásait.

JEGYZETEK

¹ <http://szleng.blog.hu/>

² http://www.goldenblog.hu/2009/ime_a_10_legjobb_kultblog_2009-ben

³ http://soharoza.blog.hu/2009/09/19/keszul_a_mindenutt_jo

⁴ A továbbiakban az oldalszám mindig az idézett hely kötetbeli helyét jelzi, a *Szlengblog* internetes oldalhoz pedig azért voltam kénytelen fordulni, mert a szerző a szócikkek és az életrajzok közlésén kívül semmilyen más információval nem szolgál a kiadott kötetben (például, hogy mit is tekint szlengnek, esetleg milyen szempontok szerint kerül be vagy nem kerül be az adott szó a szótárba).

⁵ http://index.hu/kultur/klassz/2010/03/07/nagyon_sok_internetezot_tettem_szlenggel_bol-dogga/

⁶ http://szleng.blog.hu/2009/02/10/blogsza-balyzat_1

⁷ http://szleng.blog.hu/2009/02/10/blogsza-balyzat_1

⁸ http://szleng.blog.hu/2009/02/10/blogsza-balyzat_1

⁹ „létrejöttének legfontosabb feltétele egy olyan közösség, amelynek tagjai intenzív [...] kapcsolatban állnak egymással. A szleng létezése ezekben a kiscsoportokban nyer értelmet, egyrészt nyelvi eszközei révén megkülönbözteti a csoporthoz tartozókat a csoportba nem tartozóktól, másrészt

pedig a kiscsoport és annak tagjai számára egyféle verbális lázadást jelent az őket körülvevő hierarchia ellen, így használata az ego védelmét és a csoportnyomás alóli felszabadulást szolgálja”, írja Kis Tamás a magyar szlengről szóló összefoglaló tanulmányában. URL: <http://mnytud.arts.klte.hu/szlang/szlang.php>

¹⁰ [http://index.hu/video/?s=tag%](http://index.hu/video/?s=tag%3Ahalas_d%C3%B3ra)

3Ahalas_d%C3%B3ra

¹¹ http://index.hu/velemenyljegyzet/2009/12/31/a_donaldkacsazas_eve/

¹² http://konyvelmeny.blog.hu/2010/02/27/nyelvezs_jozsi_szlengblog_1

¹³ http://index.hu/kultur/klasz/2010/03/07/nagyon_sok_internetezet_tetem_szlenggel_boldogga/

¹⁴ http://konyvelmeny.blog.hu/2010/02/27/nyelvezs_jozsi_szlengblog_1

Tihanyi Katalin

Emberszabású Huxleyológia

Aldous Huxley, *Előadások az emberről*, Kairosz Kiadó, 2006

Bár napjainkban sokkötetes kiadványsorozat jelzi a megelégnésként érdeklődést Aldous Huxley művei iránt, nem biztos, hogy a szépiróként számon tartott tudós valamennyi olvasója tudomást szerez az *Előadások az emberről* című, 2006-os takaros kötetéről. Pedig a Kairosz Kiadó kézbevaló puhakötésese legalább annyira érdekes, amennyire könyvészetileg és tartalmilag szépen gondozott példány: a szerző 1959-ben a californiai Santa Barbara Egyetemen tartott előadásait tartalmazza, melyek nyomtatásban már csak halála után láttak napvilágot. Ha a könyvre rábukkanunk, elámulunk annak gazdagságán.

Leghelyesebb lenne úgy fogalmazni, hogy egy bámulatos erudícióval bíró társadalmi gondolkodó nyilvános töprengéseit olvassuk, más szóval: egy képzett akadémikus átgondolt és megtisztelő alaposággal felépített előadásorozatát. Ahol a gondolkodási keret, röviden és némi nagyszabású iróniával: maga az ember. Nem feltétlenül a descartes-i *cogito*, inkább egy reneszánsz perszonalitású „ingatag és instabil Én, amely sem lefelé, sem felfelé nem zárt, hanem inkább mindkét irányban

nyitott, kapcsolatban áll a tudattalannal, ami lehetővé teszi, hogy más tudatokkal, sőt, egy külső Tudattal is kommunikáljon.” Egy ilyesféle beszédpozíció a napnyugati filozófiában még az ötvenes évek végén is finoman szólva kockázatos – ha nem egyenesen skandallum –, amire a szerző elegánsan reflektál: „Ez az elképzelés tekintettel arra, hogy egész egyszerűen nem illeszkedik kielégítően jelenkori általánosan elfogadott világképünkbe, meglehetősen kényelmetlen filozófiai pozícióba kényszerít minket...” (272–273.)

Az *Előadásokat* olvasva végig megmaradhat az érzésünk: a vizsgálódó én saját személyes emberiségét is mélyen aláveti az (öt meghaladó) feladatnak, hogy specifikus terminológiáktól elszakadva, egy átfogó humánum szellemében értelmezze az emberi természetet. Hogy e lehetetlen vállalkozás mégsem válik fiasóvá, annak legfőbb oka épp a lankadatlan, nyugvópontra nem jutó kíváncsiságban s személyes példaadásban rejlik. „Előadásaim szerény tárgya az ember... Kivitelezhetetlenül hatalmas tervem elégtelen megoldása is megéri a fáradságot, hiszen így legalább – az akadémikus specializáció és széttagozottság e korában – némi ellenanyaggal szolgálhatok.” (8) Huxley sajátos antropológiája társas, környezeti, politikai, pszichológiai vetületeivel, definiálhatatlanságaival és kiismerhetetlenségeivel együtt veszi górcső alá „tárgyát”, olykor pusztá kérdésfeltevésig jutva. „Tekintettel arra, hogy fogalmam sincs, mi a probléma megoldása, és nem is ismerek senkit, akinek erről kielégítő elképzelése lenne, egy megoldatlan filozófiai problémával való kínos szembesüléssel kell lezárnom ezt a témát.” (274) Felmerül persze a kérdés: vajon ebben az előadói magatartásban nem a szerző tapintatos kritikáját kell-e keresnünk, amivel az akadémikus füleket saját bejártott kérdészmódjaik kelepcéjébe csalja?

Ha megfigyeljük, miként követik egymást az előadások, úgy tetszik: a tematikai fölépítettség fölfelé ívelő spirált követ. Az *Előszó*ból világosan kiderül a tervezet tudatos volta, ugyanezt támasztja alá az aktuális szövegeket áthálózó utalásrendszer. A nyomtatásos közlés sorrendje híven követi az elhangzott előadások kész kronológiáját. Huxley, aki erőteljesen hitt a mind egyetemesebb tökéletességi fokok hierarchiájában, korántsem *ad hoc* jelleggel rendezte úgy mondanivalóját, hogy az a növény-